

OCHTENDPROGRAMMA

Inventarisatieweekend 2006: Zuid-Limburg

NHGL, Henk Heijligers

Jaarlijks verzorgt het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg een inventarisatieweekend in de maand juni. De weekenden zijn bedoeld om leden van het Natuurhistorisch Genootschap kennis te laten maken met de diverse onderdelen en methodes van veldonderzoek. Naast de gezelligheid is het 'leren' van elkaar een belangrijk gegeven. Er zal worden vooruitgeblikt naar het komende weekend, maar ook 'high lights' van de afgelopen jaren zullen aan de orde komen.

Jeugd Natuur *NET*werken

JNN, Annelies Heijnen

Het Natuurhistorisch Genootschap is geen educatieve vereniging. Toch hebben velen van ons hun basis voor de liefde voor de natuur ontwikkelt als 'scharrelkind' en verder ontvangen en verdiept via het enthousiasme van andere Genootschapsleden. Dat deze liefde voor en het lopen in de natuur belangrijk is beschrijft Jana Verboom in een artikel in Trouw, 14 januari 2006: "Scharrelkind hoort buiten te spelen tot het donker wordt". In de lezing wordt hier verder op ingegaan.

Nu er niet veel opa's/oma's en ook ouders zijn die kinderen de eerste beginselen van het determineren bijbrengen ligt er een vraag bij het Natuurhistorisch Genootschap. Afgelopen jaar is een samenwerkingsverband tussen het Natuurhistorisch Genootschap en de Hogeschool Zuyd, faculteit onderwijs gestart waarbij Basisschool leerlingen en leerkrachten, Pabostudenten uitgenodigd worden om in de buurt van hun school inventarisaties te doen en deze op een website in te brengen. Ervaringen en natuurbelevingen gaan nog meer leven als je dit met iemand kan delen die dat begrijpt. Zoals vroeger leermeesters hun gezellen opleiden is het Natuurhistorisch Genootschap een prima plek waar jonge enthousiaste kinderen hun ervaringen kunnen neerleggen. Als de website in het nieuwe schooljaar van start gaat is het fijn als er leden zijn die het leuk vinden om af en toe specialistische vragen te beantwoorden.

De NatuurBank & U in 2006

NatuurBank, Reinier Akkermans

De waarnemingen van het NHGL zijn ondergebracht in de NatuurBank Limburg en ze zijn via internet benaderbaar. Dat is oud nieuws. Vorig jaar is een opvraagmodule aan de applicatie toegevoegd, waarmee leden van het Genootschap hun eigen waarnemingen kunnen opvragen, downloaden en op kaartjes afbeelden. Ook dit jaar is er een belangrijke uitbreiding. In april wordt de invoermodule opgeleverd. Met deze nieuwe invoermodule is het mogelijk alle waarnemingen dwars door elkaar in te voeren. Amfibieën, vogels, libellen of planten, het maakt niet uit: sorteren is niet nodig. Bovendien is goed nagedacht over gebruiksgemak: zoals controles, standaardwaarden en keuze menu's. Een voorbeeld: Amersfoort coördinaten kunnen worden ingetypt, waarna er een stip op de kaart komt te staan, zodat je kunt zien of de coördinaat klopt. Andersom kan ook: klik met de muis de juiste plek op de kaart, waarna de cijfers van het coördinaat automatisch worden ingevuld. Met de nieuwe uitbreiding is mogelijk de eigen waarnemingen in te voeren, te raadplegen en af te beelden op een topografische kaart. Heb ik deze soort hier vorig jaar ook gezien?. Is dit voor mij een nieuwe plek? Waarnemen wordt leuker met behulp van de NatuurBank. Nog geen toegang: vraag dan een handleiding met inlogcode aan op het bureau van het Genootschap (kantoor@nhgl.nl).

Zuidelijke glazenmaker in de Doort, eerste zekere voortplanting in Nederland

Libellenstudiegroep, Marcel Wasscher

De oudste waarnemingen van de Zuidelijke glazenmaker *Aeshna affinis* in Nederland zijn twee Limburgse waarnemingen uit de omgeving van Bleijenbeek uit 1951 en 1964. Na lange tijd werd er op 2 september 1991 bij de Plateaux onder Valkenswaard (200 meter over de Belgische grens) een eerste mannetje in de Benelux gevangen door Karin Verspui en Peter van Horssen. De eerste echte recente Nederlandse waarneming was in 1994 toen een mannetje van deze soort werd gevangen in zwerm Paardenbijters bij Beneden-Leeuwen in Gelderland door René Krekels. De eerste Limburgse waarneming volgde in 1995 in de Doort. Vanaf 1994 zijn er wel jaarlijks in Nederland waarnemingen van de soort gedaan, maar was nog steeds geen voortplanting aangetoond.

In juli 2005 werd ik op zomerkamp van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie uitgenodigd. Tienieke de Groot had me verteld dat zij eerder dat jaar in de Doort tevergeefs had gezocht naar larvenhuidjes van de Zuidelijke glazenmaker. Bij ons bezoek vloog boven een van de kleine plasjes een mannetje. Na daar 10 minuten langs de oever gelopen te hebben werd in een dichte holpijpvegetatie een verdacht larvenhuidje gevonden. Een tweede larvenhuidje volgde vijf minuten later. 's Avonds werden de huidjes nauwkeurig bekeken. Ze bleken door het combineren van twee kenmerken doorslaggevend als Zuidelijke glazenmakers te determineren. De kenmerken zijn de vorm van het vangmasker (relatief kort en plomp) en de lengte van de zijdoorn op segment negen (half zo lang als segment 10). Dit is daarmee de eerste zekere voortplanting van de soort in Nederland.

Ingekorven en Brandt's vleermuis in Limburg

NJN/ZWG, René Janssen

Afgelopen zomer is er in Zuid-Limburg een zomerkamp gehouden door de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Tijdens dit zomerkamp zijn er onder ander door middel van het vangen van vleermuizen met mistnetten waarnemingen gedaan voor het huidige atlasproject zoogdieren. Tijdens deze vangacties zijn een aantal bijzondere waarnemingen verricht van Brandt's vleermuis. Tijdens de presentatie worden hiervan de achtergronden besproken. Naast deze waarnemingen is er onderzoek gedaan naar de Ingekorven vleermuis. Door het inzetten van zenders en telemetrie zijn er een aantal bijzonderheden met betrekking tot deze soort aan het licht gekomen!

De huisjesslakken van de Hoge en Lage Fronten in Maastricht

Mollusken Studiegroep Limburg, Gerard Majoor

De Fronten zijn in de 18e eeuw aangelegd als verdedigingslinie rond Maastricht. Het zijn aarden wallen van 10 à 20 m hoog, oorspronkelijk bekleed door met kalkcement gemetselde bakstenen. In de Hoge Fronten zijn er tussen deze wallen droge grachten; in de Lage Fronten staat er water in de gracht. Met name van de Hoge Fronten is aan de noord-westkant van Maastricht een flink stuk behouden gebleven. In dat gebied wordt, dank zij de door de mens aangebrachte structuur, een grote verscheidenheid aan biotopen gevonden.

In deze voordracht worden - naast vondsten van Rector Cremers uit 1923 en 1931 - met name vondsten van huisjesslakken in de Hoge Fronten van vier (groepen) slakkenspecialisten uit 2003 en 2004 vergeleken. Samen vonden zij in totaal 31 soorten huisjesslakken; 12 daarvan vonden zij allemaal. De belangrijkste redenen waarom zij niet allen de overige 19 soorten vonden zijn waarschijnlijk - naast toeval - het zoeken in verschillende seizoenen en het onderzoeken van maar een deel van alle verschillende biotopen. Eén duo malacologen onderzocht in 2003 ook de

Lage Fronten. Daar werden slechts negen soorten huisjesslakken gevonden die allemaal ook in de Hoge Fronten voorkomen.

Maar liefst acht van de 31 soorten die in de Hoge Fronten voorkomen zijn vermeld in de Rode Lijst: Één als Ernstig Bedreigd, drie als Bedreigd en vier als Kwetsbaar. Ook vanwege de malacofauna zijn er dus goede redenen om de Hoge Fronten als natuureservaat te beschermen en het op geleide van onderzoek zoals hier gepresenteerd met beleid te onderhouden.

Een fotografische impressie van Limburg

Fotostudiegroep, Bert Morelissen

De onlangs opgerichte fotostudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap telt inmiddels meer dan 30 leden. Negen leden van de fotostudiegroep laten werk zien uit Limburg. De presentatie is voorzien van muziek en geeft een duidelijk beeld van de hoge kwaliteit van de Limburgse natuurfotografen. De fotostudiegroep hoopt op een nieuwe stroom van fotograferend natuurtalent. Leunt u rustig achterover en geniet 7 minuten van 'Wie sjoen os Limburg is'.

De werkatlas zoogdieren in Limburg, wat levert het op.

NHGL, Neeltje Huizenga

Sinds het verschijnen van de werkatlas Zoogdieren in Limburg zijn het aantal waarnemingen flink toegenomen. Met name het aantal waarnemingen gedaan in de periode na 1994 (periode twee) overstijgt inmiddels het aantal waarnemingen van de eerste periode 1970-1993. Ondanks deze stijging, blijkt dat voor veel soorten dat het aantal kilometerhokken waarin een soort is aangetroffen in de tweede periode veel lager is dan de eerste. Soms zal dit op achteruitgang wijzen maar voor veel soorten is het een gebrek aan waarnemingen.

Kortom de hulp van alle Limburgse zoogdiervrijwilligers is ook komend jaar hard nodig. Hoe meer waarnemingen worden doorgegeven hoe completer straks de atlas zal worden!

Donker pimperlblauwtje

Vlinderstudiegroep, Jan Boeren

Het Donker pimperlblauwtje is een van de drie Nederlandse mierenblauwtje. Mierenblauwtjes hebben behalve een waardplant ook een waardmier nodig om hun levenscyclus te kunnen voltooien. De waardplant Grote pimperl is in Limburg voornamelijk te vinden in het Roerdal. Het Donker pimperlblauwtje kwam tot de jaren zeventig dan ook overal in het Roerdal massaal voor. Echter halverwege de jaren zeventig is de soort uitgestorven in Nederland. Des te opmerkelijker was de ontdekking van een kleine populatie in het Roerdal in 2001. Er wordt nu door verschillende organisaties samengewerkt om deze populatie te behouden.

Edelhert, terug in het Weerterbos.

Stichting Het Limburgs Landschap, Arjan Ova

Sinds november 2005 lopen er weer edelherten in het Weerterbos in de gemeente Nederweert. Veertien dieren hebben een geheel ingerasterd leefgebied van 150 ha tot hun beschikking. In dit tijdelijke leefgebied zullen de dieren kunnen wennen aan een bestaan in de vrije natuur, en kan ervaring worden opgedaan met hun gedrag en hun invloed op de omgeving. Het is echter niet de bedoeling de herten altijd binnen dit raster te laten leven. Op termijn zal een vergunning voor herintroductie bij het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit worden aangevraagd, zodat de dieren ook buiten de rasters mogen lopen. Voorafgaand hieraan worden degelijke

afspraken gemaakt met de landbouwsector in de regio, en vinden aanpassingen langs de wegen plaats om verkeersveiligheid en ecologische infrastructuur te verbeteren.

2005: De zomer van de Grote groene sabelsprinkhaan

Sprinkhanenstudiegroep, Harry van Buggenum

De Sprinkhanenstudiegroep is al enkele jaren druk bezig met het verzamelen van verspreidingsgegevens van de Limburgse krekels en sprinkhanen. Het is een bekende groep insecten, maar zelfs het voorkomen van algemene soorten is nog onvoldoende bekend. Omdat de studiegroep maar uit enkele tientallen leden bestaat, is in 2005 de Limburgse bevolking opgeroepen uit te zien (en te luisteren) naar een van de grootste insecten van ons land, namelijk de Grote groene sabelsprinkhaan. Het is een soort die qua uiterlijk en tsjirpen onmiskenbaar is. Johan van Buggenum (de 15 jarige zoon van ..) ontwierp een speciale website, waar veel informatie is te vinden over uiterlijk, geluiden en verspreidingsgegevens van alle Limburgse soorten. Nadat in het begin van de zomer een persbericht werd vervaardigd kwam de actie sterk in de publiciteit. De beide Limburgse dagbladen, L1 TV en het L1 radioprogramma Limburgs Land van Ger Houben besteedden er aandacht aan. Al met al kwamen vele tientallen bruikbare reacties binnen, die weer een beter beeld opleverden van de verspreiding van de sabelsprinkhaan. Vele mensen stuurden digitale foto's op, ook van andere sprinkhaansoorten. En wie weet zijn enkele natuurliefhebbers zo enthousiast gemaakt, dat hun interesse voor krekels en sprinkhanen ook na 2005 blijft bestaan.

MIDDAGPROGRAMMA

Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen 1981-2006

25 Jaar met Daad en Raad

Stichting IKL, Gert-Jan van Elk

De stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg, IKL bevordert sinds 1981 de zorg voor de karakteristieke landschapselementen. Het gaat IKL om de actieve zorgens en dier, waarbij de uitvoering centraal staat. Naast het herstel en beheer van diverse karakteristieke landschapselementen stimuleert en faciliteert IKL vrijwilligers die zich met veel energie en vaak ook vanuit uiteenlopende motieven inzetten voor projecten op het snijvlak van natuur, landschap en cultuurhistorie. Aan de hand van een aantal voorbeelden zal in het kort de ontwikkeling van IKL tot nu worden geschetst. Tevens is het een oproep aan mensen om creatief en flexibel mee te denken bij het behoud en herstel van gebieden, soorten en cultuurhistorische objecten.

De instandhouding van de natuurlijke, cultuurhistorische en landschappelijke waarden is daarbij niet alleen voor de mensen die er wonen, werken en recreëren. Maar evenzeer voor planten en dieren die er kunnen voorkomen. Een actieve bijdrage aan het behoud kan dan ook een belangrijke bijdrage leveren aan het welbevinden van de mens.

Restauratieproject groevingangen

SOK/Stichting IKL/Stichting van Schaik, Joep Orbons

Deze presentatie geeft een overzicht van de werkzaamheden die sinds 2001 aan de restauratie van groevingangen zijn uitgevoerd en die nog in 2006 uitgevoerd zullen worden. Deze werkzaamheden zijn het resultaat van een samenwerking tussen IKL, SOK en Van Schaikstichting. Er zal met kaartjes, tabellen en vooral foto's getoond worden welke werkzaamheden allemaal zijn uitgevoerd.

Toekomst voor de Bever in Limburg

ZWG, Gijs Kurstjens

De bever was rond ca. 1750 uit de provincie Limburg verdwenen als gevolg van jacht en biotoopvernietiging. In oktober 1992 dook de eerste bever in Limburg op bij de ruïne van kasteel Bleijenbeek te Afferden. Deze spontane vestiging is mogelijk een nakomeling van de bevers die in de tachtiger jaren in de Duitse Eifel zijn uitgezet. Ook in de daarop volgende jaren doken er bevers op vanuit deze kleine populatie en af en toe werd er een bever doodgereden. In 2002 verbleven er verspreid over Limburg en aangrenzend Duitsland ongeveer negen bevers. Voor zover bekend betrof het alle solitaire dieren en vond er geen reproductie plaats.

In het natuurbeleid van de Provincie Limburg staat de bever vermeld als prioritaire soort. In dit kader is onderzoek verricht naar de mogelijkheden voor de vestiging van een levensvatbare populatie bevers in Limburg. De belangrijkste conclusies waren dat er inderdaad toekomst is voor een populatie bevers in Limburg en dat er naast aandacht voor bescherming en biotoopherstel werd aanbevolen om ca. 10 beverparen en/of families bij te plaatsen om de populatieopbouw te versterken. Dit had onder meer te maken met het feit dat er geen sprake was van een duurzame populatie in Limburg binnen afzienbare termijn, de genetische variatie van de bronpopulatie in de Eifel zeer gering was en dat de bever een ecologische sleutelrol speelt in de oeverzone van beken, rivieren en plassen.

Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in het project Toekomst voor de Bever in Limburg (2002-2005) hetgeen ondersteund werd door de provincie Limburg, het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat directie Limburg, Waterschap Peel en Maasvallei, Waterschap Roer en Overmaas, Staatsbosbeheer, Stichting het Limburgs Landschap en Vereniging Natuurmonumenten. Stichting Ark is gevraagd om het project te coördineren en de voorlichting te verzorgen. In najaar 2002, 2003 en 2004 zijn in het kader van dit project op 10 locaties beverfamilies bijgeplaatst. De uitgezette bevers zijn alle afkomstig van de Elbe-populatie in voormalig Oost-Duitsland.

De lezing zal ingaan op de resultaten van het project (verspreiding, voortplanting, ecologisch effect door vraat en dammen, en aspecten van bevers in de moderne samenleving). De monitoring is uitgevoerd door de Zoogdiervereniging VZZ i.s.m. tal van vrijwilligers waaronder ook veel leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Kerkuilenbescherming in Limburg

Kerkuilenwerkgroep Jacques Ummels

In het kort wordt verteld waarom de Kerkuilenwerkgroep is opgericht. Met name de oorzaken van de achteruitgang van het aantal broedparen van de Kerkuil eind jaren 70/begin jaren tachtig van de vorige eeuw wordt besproken. Vervolgens wordt duidelijk gemaakt welke acties er zijn ondernomen om deze achteruitgang te stoppen en te streven naar; "Een levensvatbaar broedbestand van 2000 broedparen in Nederland in muizenrijke jaren". Aan de hand van grafiek en beeld wordt de ontwikkeling in Limburg van ca een kwart eeuw duidelijk gemaakt. In

het laatste gedeelte van de lezing zal worden ingegaan op de belangrijkste doodsoorzaak van de Kerkuil in de huidige tijd; het verkeer.

Zoogdieren van de Meinweg

Zoogdierenwerkgroep, Niek Frigge

Vandaag wordt afgesloten met een presentatie van Niek Frigge over de zoogdieren van de Meinweg. Niek is al jaren als cineast actief op de Meinweg, vooral voor amfibieën en reptielen. Tijdens deze 'filmdagen' kwam hij natuurlijk ook zoogdieren tegen!